
ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԵՎ ԱՀ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁԸ. ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

ՄԱԳԴԱ ԱՐՍԵՆՅԱՆ

Հոդվածում անդրադարձ է կատարվել ՀՀ խորհրդարանական դիվանագիտությանը, մասնավորապես ՀՀ-ԼՂՀ միջխորհրդարանական համագործակցության ձևավորմանն ու զարգացմանը: Հայաստանի և Արցախի միջև միջխորհրդարանական համագործակցության ձևավորման մեկնարկը հոդվածում ներկայացվում է սկսած նորանկախ ժամանակաշրջանից, երբ երկկողմ հարաբերությունները ձեռք են բերել ինստիտուցիոնալ բնույթ: ՀՀ խորհրդարանական դիվանագիտության արդիականացման համատեքստում փորձ է արվել ուսումնասիրելու խորհրդարանական դիվանագիտության միջազգային փորձը:

Բանալի բառեր – խորհրդարանական մշակույթ, խորհրդարանական դիվանագիտություն, խորհրդարանական կառավարման համակարգ:

Պատմական ակնարկ

Միջազգային հարաբերությունների արդի կառուցվածքում խորհրդարանական դիվանագիտությունն ունի կարևորագույն դերակատարում փոխադարձ կարևորության հարցերի շուրջ ազգամիջյան երկխոսությունը զարգացնելու և ժողովուրդների միջև փոխվստահություն ու համագործակցություն հաստատելու տեսանկյունից¹: Խորհրդարանական դիվանագիտության դերակատարումն առավել մեծ կարևորություն է ձեռք բերում այնպիսի բարդ հիմնախնդիրների լուծման գործում, որոնք առնչվում են այս կամ այն տարածաշրջանում առկա չկարգավորված հակամարտություններին: Վերոնշյալը հայկական երկու պետությունների համար ունի հատուկ արդիականություն:

---

¹ Stéa U. **Schöler**. The Emergence of Parliamentary Diplomacy - Practice, Challenges and Risks, Geneva Session, 2013 // <http://www.asgp.co/sites/default/files/documents/WWAWLGGMCPWYELGRSQMUNXEBAWPBK.doc>.

ՀՀ ԱԺ-ի և ԼՂՀ ԱԺ-ի միջև սերտ հարաբերություններ են հաստատվել դեռևս 1990-ական թվականների սկզբներին, սակայն միջխորհրդարանական կապերը գործուն և ակտիվ բնույթ են ստացել «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության խորհրդարանի միջև համագործակցության մասին» համաձայնագրի ստորագրումից հետո: Այդ համաձայնագիրը ստորագրվել է ՀՀ ԱԺ նախագահ Բ. Արարքցյանի և ԼՂՀ խորհրդարանի նախագահ Կ. Բաբուրյանի կողմից 1996 թվականի մարտի 1-ին: Համաձայնագրի նպատակն է եղել սատարել ԼՂՀ օրենսդրական դաշտի ստեղծման գործընթացին և, իհարկե, նպաստել խաղաղության ամրապնդման գործընթացին:

Երկու երկրների միջխորհրդարանական հարաբերություններին առավել մեծ ակտիվություն է հաղորդել 1998 թվականի մայիսի 15-ին ՀՀ ԱԺ-ի և ԼՂՀ ԱԺ-ի նախագահներ Խ. Հարությունյանի և Օ. Եսայանի կողմից ստորագրված «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Ազգային ժողովի միջև համագործակցության մասին» համաձայնագիրը, որը առաջին համաձայնագրի տրամաբանական շարունակությունն է: «ՀՀ ԱԺ-ի և ԼՂՀ ԱԺ-ի միջև համագործակցության մասին» համաձայնագրով ստեղծվել է ՀՀ-ի և ԼՂՀ-ի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովը:

Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի շրջանակներում առաջին նիստը կայացել է 1998 թվականի սեպտեմբերի 7-ից 10-ն ընկած ժամանակահատվածում Երևան քաղաքում: 1998 թվականից ի վեր մինչ օրս ՀՀ և ԼՂՀ միջխորհրդարանական հանձնաժողովն արդյունավետորեն շարունակում է իր գործունեությունը՝ նիստերի ընթացքում քննարկելով կարևորագույն հիմնահարցերը: Դրանք առաջին հերթին անվտանգության և դարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման հիմնախնդիրների շուրջ քննարկումներն են, Արցախի Հանրապետության պետականաշինության գործընթացում ՀՀ կուտակված փորձի փոխառման անհրաժեշտությունը, ինչպես նաև՝ խորհրդարանական դիվանագիտության համատեքստում ԱՀ միջազգային ճանաչմանն ուղղված գործողությունների ակտիվացումը:

ՀՀ ԱԺ-ի պատգամավոր Խ. Հարությունյանի մեկնաբանությամբ, ով 1998 թվականին որպես ՀՀ ԱԺ-ի նախագահ ԼՂՀ ԱԺ-ի նախագահ Օ. Եսայանի հետ ստորագրել էր համագործակցության մասին համաձայնագիրը, այն, բացի «օրենսդրության մերձեցման և ներդաշնակեցման» նպատակից, նաև սահմանում է, որ միջազգային կազմակերպությունների կողմից հրավիրված

գիտաժողովներում և խորհրդակցություններում ՀՀ խորհրդարանական պատվիրակությունների կազմում պետք է «հաճախակի ընդգրկել ԼՂՀ ԱԺ ներկայացուցիչներին»²:

Նախկին ՀՀ ԱԺ-ի նախագահի խոսքով այդ ժամանակաշրջանում հատկապես կարևոր էր ԼՂՀ պատգամավորների ներգրավումը տարբեր միջազգային հարթակներում ՀՀ Ազգային ժողովի պատվիրակությունների կազմում: «Քանի որ մենք նրանք չէինք կարող ներգրավել որպես ԼՂՀ պատգամավոր, նրանք ներգրավվում էին որպես ՀՀ ԱԺ փորձագետ, ինչի արդյունքում նրանք ունեին հնարավորություն միջազգային հարթակներում շփումներ հաստատելու և փորձառություն ձեռք բերելու համար»³:

Համագործակցության մասին համաձայնագիրը, Խ. Հարությունյանի մեկնաբանությամբ, կրում էր քաղաքական բովանդակություն, ինչը բացատրվում էր այն հանգամանքով, որ այդ ժամանակ բանակցային սեղանին քննարկվում էր ԼՂՀ-ի և Ադրբեջանի միջև բանակցությունների հարցը⁴:

Միջազգային հանրությանն Արցախի ժողովրդի ձայնը լսելի դարձնելու հանգամանքը, ինչպես նաև բանակցություններում ԼՂՀ-ի մասնակցության խնդիրն առկա է նաև այսօր: Ադրբեջանի իշխանությունները տարիներ շարունակ ջանք ու եռանդ չեն խնայում Արցախին աշխարհաքաղաքական գործընթացներից մեկուսացնելու համար՝ անտեսելով այնտեղ ապրող ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքը և Ղարաբաղյան հակամարտությունը ներկայացնելով որպես Ադրբեջանի ներքաղաքական խնդիր:

Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովը լայն ներկայացված է տարբեր միջազգային խորհրդարանական կառույցներում և իր ակտիվ մասնակցությունն է բերում ՀՀ արտաքին քաղաքական կուրսի կյանքի կոչման և միջազգային հարթակներում ազգային շահերի համակողմանի պաշտպանության գործընթացին: Ի թիվս ՀՀ արտաքին քաղաքական օրակարգի այլ առաջնահերթությունների՝ խորհրդարանի մշտական ուշադրության կենտրոնում է Ղարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման խնդիրը⁵:

² Տե՛ս **խոսքով Հարությունյան**, ՀՀ և ԼՂՀ ԱԺ միջև համաձայնագիրը պետք է իր տրամաբանական շարունակությունը ստանար. 09.06.2016: <http://www.aysor.am/am/news/2016/06/09/%D5%B0%D5%A1%D6%80%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%B6%D5%B5%D5%A1%D5%B6/1095507>

³ Տե՛ս նույն տեղում:

⁴ Տե՛ս նույն տեղում:

⁵ Տե՛ս նույն տեղում:

Ղարաբաղյան հակամարտության համատեքստում հայկական դիրքորոշումը ներկայացնելու և հայանպաստ մոտեցումներ առաջ տանելու գործում չափազանց պատասխանատու դեր է բաժին ընկնում ՀՀ խորհրդարանական պատվիրակություններին: Ղարաբաղյան հակամարտությունը քննարկվում է այնպիսի միջազգային կազմակերպությունների խորհրդարանական վեհաժողովներում, ինչպիսիք են ԵԱՀԿ-ն, ԵԽ-ն, ՆԱՏՕ-ն, Եվրանեսթը, որտեղ հայ խորհրդարանականները, ներկայացնելով հակամարտության վերաբերյալ իրենց դիրքորոշումներն ու առաջարկները, միջազգային հանրությանը կոչ են անում զերծ մնալ անհասցե և կողմնակալ հայտարարություններից և առավել հստակ գնահատական տալ Ադրբեյջանի ապակառուցողական գործելակերպին:

Եվրոպական կառույցներում ԼՂ հիմնախնդրի վերաբերյալ օբյեկտիվ տեղեկատվության ապահովման նպատակով հայ խորհրդարանականներն իրենց օտարերկրացի գործընկերներին ներկայացնում են փաստավավերագրական նյութեր, տրամադրում տեղեկատվություն հակամարտության ծագման ու ծավալման իրական պատճառների մասին:

Բացի այդ, հարկ է նշել, որ Ղարաբաղյան հակամարտությունը ոչ միայն ԱՀ, այլև ՀՀ անվտանգային և արտաքին քաղաքականության անքակտելի մաս է: Այս մասին տարբեր ձևաչափերով բազմիցս հայտարարել է ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը. «Հայաստանի Հանրապետությունը լիարժեքորեն կատարելու է իր պարտականությունը Լեռնային Ղարաբաղի բնակչության անվտանգության ապահովման առումով, և մենք նաև ունենք դրա իրավաբանական իրավունքը, որովհետև ինքներս հանդիսանում ենք 1994 թվականին կնքված հրադադարի համաձայնագրի կողմ»⁶:

Ամփոփելով վերոնշյալը՝ կարող ենք փաստել, որ ՀՀ և ԼՂՀ միջխորհրդարանական համագործակցության մասին համաձայնագրով գործնական քայլեր էին կատարվում օրենսդիր դաշտի զարգացման հարցում միջազգային փորձի փոխառման, ԱՀ սուբյեկտայնության բարձրացման, ինչպես նաև Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման համատեքստում Արցախի ժողովրդի ձայն լսելի դարձնելու ուղղությամբ:

Ձեռքբերումներ

ՀՀ և ԱՀ միջխորհրդարանական հարաբերությունների շրջանակներում

---

⁶ Տե՛ս ՀՀ նախագահի խոսքը Ազգային անվտանգության խորհրդի նիստին (03.04.2016): Այցելված է՝ 10.04.2017: <http://www.president.am/hy/press-release/item/2016/04/02/President-Serzh-Sargsyan-meeting-National-Security-Council>:

և ոչ միայն, երկուստեք ներդրված ջանքերը զուր չեն եղել, և այս առումով մենք կարող ենք արձանագրել բազմաթիվ ձեռքբերումներ: Միգուցե այդ ձեռքբերումները սպասված արդյունքը չեն, սակայն դրանք, միանշանակ, ԱՀ սուբյեկտայնության բարձրացմանն ուղղված փորքիկ քայլեր են:

ՀՀ-ԼՂՀ խորհրդարանական դիվանագիտության շրջանակներում Արցախի Հանրապետության սուբյեկտայնության բարձրացման համատեքստում ուշադրության է արժանի մի շարք նահանգների՝ Բասկերի Երկրի խորհրդարանի⁷, Բասկերի Երկրի Գիպուզկոա նահանգի⁸, ԱՄՆ-ի Ջորջիա նահանգի⁹, ԱՄՆ Հավայի նահանգի¹⁰, Կալիֆոռնիա նահանգի Սենատի¹¹, Լոս Անջելեսի քաղաքային խորհրդի¹², Ավստրալիայի Նոր Հարավային Ուելս նահանգի օրենսդրական խորհրդի¹³, Կալիֆոռնիա նահանգի Ֆրեզնոյի շրջանի¹⁴, ԱՄՆ-ի Լուիզիանա նահանգի Սենատի¹⁵, Մեն նահանգի Սենատի և ներկայացուցիչների պալատի¹⁶, Մասաչուսեթս նահանգի ներկայացուցիչների պալատի¹⁷,

⁷ Տե՛ս Բասկերի Երկրի խորհրդարանն Արցախի ինքնորոշման իրավունքի վերաբերյալ բանաձև է ընդունել. 12.09.2014: Այցելված է՝ 12.04.2016: <http://www.nkr.am/hy/news/2014-09-12/648/> :

⁸ Տե՛ս Բասկերի Երկրի Գիպուզկոա նահանգը ճանաչել է ԼՂՀ անկախությունը՝ առաջինը Եվրոպայում. 12.02.2014: Այցելված է՝ 18.04.2016: <http://www.panarmenian.net/arm/news/182410/>:

⁹ Տե՛ս ԱՄՆ Ջորջիա նահանգը ԼՂՀ ճանաչման մասին բանաձև է ընդունել. 04.03.2016: Այցելված է՝ 12.04.2017: <http://www.nkr.am/hy/news/2016-03-04/793/>:

¹⁰ Տե՛ս ԱՄՆ Հավայի նահանգը ԼՂՀ ճանաչման մասին բանաձև է ընդունել. 30.03.2016: Այցելված է՝ 12.04.2017: <http://www.nkr.am/hy/news/2016-03-30/799/>:

¹¹ Տե՛ս Արցախի նախագահ. Կալիֆոռնիայի կողմից Լեոնային Ղարաբաղի ճանաչումը շոշափելի հաղթանակ է. 27.11.2014: Այցելված է՝ 18.04.2016: <http://www.panarmenian.net/arm/news/185254/>:

¹² Տե՛ս Լոս Անջելեսի Քաղաքային խորհրդի բանաձևը. 29.01.2017: Այցելված է՝ 12.04.2017: <http://www.nkr.am/hy/news/2014-01-29/588/>:

¹³ Տե՛ս Ավստրալիայի Նոր Հարավային Ուելսի օրենսդրական խորհուրդը ճանաչել է Արցախի անկախությունը. 25.10.2012: Այցելված է՝ 18.04.2017: <http://www.panarmenian.net/arm/news/129241/>:

¹⁴ Տե՛ս The Fresno Bee. Ի հեճուկս Թուրքիայի և Ադրբեջանի, խորհրդարանական ընտրություններով ԼՂՀ-ն կպաշտպանի իր անկախությունը. 2.04.2015: Այցելված է՝ 18.04.2017: <http://panarmenian.net/arm/news/190159/>:

¹⁵ Տե՛ս Լուիզիանա նահանգի Սենատի բանաձև. 01.06.2013: Այցելված է՝ 12.04.2017: <http://www.nkr.am/hy/news/2013-06-01/529/>:

¹⁶ Տե՛ս Կալիֆոռնիայի Սենատը ճանաչել է Արցախի անկախությունը. 28.08.2014: Այցելված է՝ 18.04.2017: <http://www.panarmenian.net/arm/news/181958/>:

¹⁷ Տե՛ս նույն տեղում:

Ռոդ Այլենդ նահանգի¹⁸, ԱՄՆ Հայլենդ քաղաքի¹⁹, ԱՄՆ Կոլորադո նահանգի Դենվեր քաղաքի քաղաքապետի²⁰ կողմից ԱՀ անկախության ճանաչումը:

ԱՀ միջազգային ճանաչման, ինչպես նաև արտաքին հարաբերությունների զարգացման տեսանկյունից բավական մեծ նշանակություն ունեն ՏԻՄ մակարդակով արտաքին հարաբերությունները: Քույր-քաղաքության վերաբերյալ հուշագրերի կնքումը հնարավորություն է ընձեռում զարգացնելու երկկողմ հարաբերությունները, փոխօգնությունը, փորձի փոխանակումը, ինչպես նաև բարձրացնելու ճանաչողության մակարդակը²¹:

ԱՀ խորհրդարանական դիվանագիտության շրջանակներում ձեռքբերումների շարքում կարելի է դասել ԱՀ ԱԺ-ի և այլ պետությունների օրենսդիր մարմինների միջև բարեկամության պատգամավորական խմբերի ստեղծումը, ինչպես օրինակ՝ Արցախ-Լիտվա²², Ֆրանսիա-Արցախ²³, Եվրախորհրդարան-Ղարաբաղ²⁴ բարեկամական խմբերը: Սա միանշանակ, Արցախի Հանրապետության փաստացի անկախության և Արցախի ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքի իրացման վկայությունն է:

Բացի այդ կարևոր է փաստել, որ արտաքին կապերի հաստատման շնորհիվ ԱՀ-ն ձեռք է բերում նաև հավելյալ անվտանգային երաշխիքներ, քանի որ անհրաժեշտության դեպքում արտերկրում ԱՀ-ի գործընկերները հանդես

---

¹⁸ Տե՛ս նույն տեղում:

¹⁹ Տե՛ս ԱՄՆ Հայլենդ քաղաքը ճանաչել է ԼՂՀ անկախությունը և Բերձորի հետ քույրացած քաղաքների հարաբերությունների հաստատման մասին հռչակագիր ընդունել. 27.11.2013: Այցելված է՝ 12.04.2017: <http://www.nkr.am/hy/news/2013-11-27/581/>:

²⁰ Տե՛ս ԱՄՆ Դենվեր քաղաքը ճանաչել է Արցախի անկախությունը. 07.10.2016: Այցելված է՝ 18.04.2017: <http://www.1in.am/2023741.html>:

²¹ Տե՛ս ԼՂՀ քաղաքների քույր քաղաքները (տեղեկանք). 13.06.2016: Այցելված է՝ 18.04.2017: <http://armedia.am/arm/news/31117/lxh-qaxaqneri-quyr-qaxaqnery-texekanq.html>:

²² Տե՛ս ԼՂՀ ԱԳ նախարարը ելույթ է ունեցել Լիտվայի խորհրդարանում կազմակերպված խորհրդաժողովում. 27.02.2013: Այցելված է՝ 12.04.2017, <http://www.nkr.am/hy/news/2013-02-27/503/>:

²³ Տե՛ս Ֆրանսիայում ստեղծվել է Բարեկամության շրջանակ ԼՂՀ-ի հետ. 20.03.2013: Այցելված է՝ 12.04.2017, <http://www.nkr.am/hy/news/2013-03-20/508/>:

²⁴ Տե՛ս ԼՂՀ անկախության տարեդարձը Եվրախորհրդարանում. 17.10.2014: Այցելված է՝ 12.04.2017: <http://news.1tv.am/hy/2014/10/17/%D4%BC%D5%82%D5%80%D5%A1%D5%B6%D5%AF%D5%A1%D5%AD%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%A1%D5%B6%D5%BF%D5%A1%D6%80%D5%A5%D5%A4%D5%A1%D6%80%D5%B1%D5%A8%D4%B5%D5%BE%D6%80%D5%A1%D5%AD%D5%B8%D6%80%D5%B0%D6%80%D5%A4%D5%A1%D6%80%D5%A1%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%B4/1874>:

են գալիս որպես Արցախի բնակչությանը սպառնացող վտանգների մասին առաջին բարձրաձայնողներ:

Չնայած վերոնշյալ ձեռքբերումներին, այնուամենայնիվ ՀՀ-ԼՂՀ խորհրդարանական դիվանագիտության պատմության մեջ կարող ենք հայտնաբերել նաև մի շարք ծախսողումներ, որոնք պայմանավորված են ոչ միայն արտաքին հանգամանքներով, այլև խորհրդարանական դիվանագիտության գործիքների ոչ արդյունավետ կիրառմամբ: Այս համատեքստում անհրաժեշտ է նշել մեկ ընդհանրական դրույթ, որը կիրառելի է բոլոր պետությունների պարագայում: Խորհրդարանական դիվանագիտության գործիքների և մեխանիզմների մշակմամբ զբաղվում է տվյալ պետության օրենսդիր մարմնի արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովը: Խորհրդարանական պատվիրակությունները, որոնց գործունեության համակարգմամբ և ուղղորդմամբ զբաղվում է տվյալ երկրի արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովը, պատասխանատվություն է կրում յուրաքանչյուր խորհրդարանական պատվիրակության գործունեության արդյունավետության համար:

ՀՀ խորհրդարանական դիվանագիտության բացթողումների և ծախսողումների հաղթահարման, ինչպես նաև խորհրդարանական մշակույթի շրջանակներում գլոբալ բարեփոխումների իրականացման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ներքաղաքական և արտաքին քաղաքական գործընթացներով, որոնք առաջ են բերում ՀՀ խորհրդարանական դիվանագիտության արդիականացման անհրաժեշտությունը:

ՀՀ ԱԺ ԱՀՀ վերակազմավորման մոդել

Ստորև ներկայացված է ՀՀ ԱԺ արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի վերակազմավորման մոդելի օրինակը: Այս համատեքստում, իհարկե, շեշտադրումը պետք է դրվի ՀՀ ԱԺ արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի վերակազմավորման վրա՝ հաշվի առնելով ԼՂՀ-ի չճանաչված լինելու հանգամանքը: Ինստիտուցիոնալ վերադասավորումներ իրականացնելու համար առկա են նաև համապատասխան բարենպաստ պայմաններ՝ ի հաշիվ ՀՀ խորհրդարանական կառավարմանն անցման ժամանակահատվածի (2017-2018թթ.), որը ենթադրվում է, որ կլինի պետական կառավարման համակարգի վերակազմավորման փուլ:

Այնուհետև, եթե որոշ ժամանակ անց, համաձայն ներդրված գնահատման չափանիշների, վերակազմավորման մոդելն արդյունավետության տեսանկյունից իրեն արդարացնի, Արցախի իշխանությունները կարող են փոխառել այդ փորձը:

Պատկերացում կազմելու համար, թե ինչպիսին պետք է լինեն արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի կառուցվածքն ու գործունեության օրակարգն արդյունավետության ապահովման տեսանկյունից, կատարվել է միջազգային փորձի ուսումնասիրություն: Այս աշխատանքի համար օրինակ են ծառայել Գերմանիայի Բունդեսթագի²⁵ և Լիտվայի Սեյմի արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովների մոդելները:

Եվ այսպես, «Ա արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի կերպավորման հիմքում պետք է ընկած լինեն հետևյալ գործոնները.

- 1) «Ա արտաքին քաղաքականության իրականացման հարցում ԱԺ արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովը պետք է ունենա լիիրավ իրավունք և հավասար մասնակցության հնարավորություն արտաքին քաղաքականության իրականացման հարցում: Ներկայումս, երբ մուտք ենք գործել խորհրդարանական կառավարման անցման փուլ, անհրաժեշտ է հավասարակշռել «Ա խորհրդարանի և արտաքին գործերի նախարարության գործառույթային դաշտը: Նման գործելաոճի արդյունքում այս երկու կարևորագույն ինստիտուտները կհստակեցնեն իրենց դերակատարումն արտաքին քաղաքականության իրականացման հարցում: Վերոնշյալը հնարավորություն կընձեռի ապահովելու առավելագույն արդյունավետություն:
- 2) «Ա ԱԺ արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովների աշխատանքի արդյունավետության տեսանկյունից անհրաժեշտ է իրականացնել կառուցվածքային բարեփոխում՝ տարանջատելով արտաքին գերակա խնդիրներով զբաղվող **ենթահանձնաժողովներ**²⁶: Օրինակ՝ **Հայոց պահանջարկություն, Ղարաբաղյան հակամարտություն, Մերձավոր Արևելք, Սփյուռք**: Ենթահանձնաժողովների գործունեության արդյունավետության տեսանկյունից նպատակահարմար է ըստ ներկայացված ուղղությունների ներգրավել համապատասխան փորձագիտական ընկերակցությունների: Վերոնշյալը հնարավորություն կստեղծի համախմբելու ոլորտային փորձագետ-

---

²⁵ Տե՛ս **BAJTAY P.** Shaping and controlling foreign policy. Directorate-General For External Policies. Policy Department. 2015, p. 17.

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549045/EXPO_STU\(2015\)54904_5_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549045/EXPO_STU(2015)54904_5_EN.pdf) (այցելված է՝ 26.04.2017 թ.):

²⁶ Տե՛ս Committee on Foreign Affairs. Classic politics, highly sensitive issues. <http://www.bundestag.de/en/committees/a03> (այցելված է՝ 26.04.2017 թ.):

ների համատեղ ջանքերն արտաքին գերակա խնդիրների և մարտահրավերների լուծման և հաղթահարման ուղղությամբ:

- 3) Հաշվի առնելով հայկական երկու պետությունների առջև ծառայած անվտանգային հիմնախնդիրները՝ անհրաժեշտ է, որպեսզի թե՛ իշխանամետ և թե՛ ընդդիմադիր խորհրդարանական կուսակցություններն արտաքին քաղաքականության գերակա խնդիրների շուրջ ձևավորեն **քաղաքական համաձայնություն**²⁷, որը կամրագրվի խորհրդարանական կուսակցությունների ռազմավարության մեջ՝ հստակ ժամանակային կտրվածքով:
- 4) Հանրության իրազեկվածությունն արտաքին գերակա խնդիրների հարցում բարձրացնելու տեսանկյունից հարկավոր է, որպեսզի ՀՀ ԱԺ-ի արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովն ամսական կտրվածքով հանդես գա **հայտարարություններով**²⁸, որոնցում կներկայացնի խորհրդարանի դիրքորոշումն արտաքին կարևորագույն հիմնախնդիրների շուրջ: Բացի այդ, նպատակահարմար է, որպեսզի ամսական կտրվածքով հրապարակվեն հանձնաժողովի գործունեության **հաշվետվությունները**, որոնցում կամրագրվեն վարվող քաղաքականության արդյունքները և հետագա անելիքները:

Եվ, վերջապես, խորհրդարանական դիվանագիտության արդիակառնացման համատեքստում խորհրդարանական պատվիրակությունների գործունեության հիմքում հարկավոր է **ամրագրել հետևյալ սկզբունքները. դրանք են՝ պարզամտության գործունեության չափելիությունը (թե՛ որակական, թե՛ քանակական), նրանց նախաձեռնողականությունը և ակտիվությունը, հաշվետվողականությունը, աշխատանքի համակարգվածությունը, ընթացիկ աշխատանքը և շարունակականությունը, անձնական պարասխանավորությունը, հետևողականությունը և այլն:**

Եզրակացություն

Անհրաժեշտ է փաստել, որ Հայաստանի խորհրդարանական դիվանագիտությունը դեռևս իր կայացման փուլում է: Ինչ վերաբերում է Արցախին,

²⁷ St'u Committees on Foreign Affairs: agreements between political parties.

http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=8929&p_k=2 (այցելված է՝ 26.04.2017 թ.):

²⁸ St'u Committee on Foreign Affairs: declarations, resolutions and statements.

http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=8928&p_k=2 (այցելված է՝ 26.04.2017 թ.):

ապա այս դեպքում անտեղի է հնչեցնել գնահատականներ՝ հաշվի առնելով ԱՀ-ի չճանաչված լինելու հանգամանքը:

Երկայիս տարածաշրջանային քաղաքականության մարտահրավերները վկայում են, որ ցանկացած պարագայում չի կարելի կորցնել քաղաքական նպատակահարմարությունը և զգոնությունը: Այս հիմնահարցն առավել արդիական է դառնում ՀՀ-ի փոփոխված սահմանադրությամբ սահմանված խորհրդարանական կառավարման համակարգին անցման պայմաններում: Դա ենթադրում է խորհրդարանի դերի ընդլայնում ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին քաղաքականության իրականացման հարցում:

Այս պարագայում անհրաժեշտ է, իհարկե, խորհրդարանի ինստիտուցիոնալ վերադասավորում, ինչը հնարավորություն կտա վերասահմանելու և վերաբաշխելու խորհրդարանում արտաքին քաղաքականության իրականացմանը մասնակից հանձնաժողովների և խորհրդարանական պատվիրակությունների գործունեության ձևաչափերն ու գործառույթները:

ОПЫТ ПАРЛАМЕНТСКОЙ ДИПЛОМАТИИ АРМЕНИИ И РЕСПУБЛИКИ АРЦАХ: ДОСТИЖЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

МАГДА АРСЕНЯН

В статье анализируется роль парламентской дипломатии в установлении взаимного доверия, сотрудничества между народами и развития международного диалога по важнейшим вопросам, представляющим взаимный интерес. Этот вопрос приобретает особую значимость в связи с переходом Армении к парламентской форме правления, в которой парламент приобретает более значимую роль во внешней политике. В статье также была изучена деятельность комитетов по международным отношениям в немецком Бундестаге и Сейме Литвы в рамках парламентской дипломатии. Изучение вышеуказанного опыта дало возможность представить модель реструктурирования комитета по международным отношениям в парламенте Армении.

Ключевые слова – парламентская культура, парламентская дипломатия, парламентская форма правления.

**THE DIPLOMATIC EXPERIENCE OF THE PARLIAMENTS OF ARMENIA AND
ARTSAKH REPUBLICS: ACHIEVEMENTS AND DEVELOPMENTAL
PERSPECTIVES**

MAGDA ARSENYAN

This article considers the parliamentary diplomacy of the Republic of Armenia, in particular, the establishment and development of the inter-parliamentary cooperation between Armenia and NKR. The start of this cooperation coincides with the era of independence and when the bilateral relations began to acquire an institutional nature. This issue acquires a special significance in connection with Armenia's transition to a parliamentary form of government in which the parliament gains a more significant role in foreign policy. An attempt is made to study the history of the international parliamentary diplomacy.

Key words – parliamentary culture, parliamentary diplomacy, parliamentary form of government.